

Warszawskie Zasady Praworządności 2025

Warszawa, Polska, 26 czerwca 2025 r.

My, przedstawiciele instytucji publicznych, organizacji międzynarodowych i regionalnych, społeczeństwa obywatelskiego, środowiska akademickiego oraz sektora prywatnego, zgromadziliśmy się w Warszawie na Światowym Forum Sprawiedliwości 2025 pod hasłem „W obronie praworządności”, zorganizowanym przez World Justice Project (WJP) we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości Rzeczypospolitej Polskiej w ramach polską prezydencją w Radzie Unii Europejskiej. Wobec narastających zagrożeń związanych z globalnym kryzysem praworządności i ekspansją autorytaryzmu, dyskutowaliśmy nad strategiami przeciwdziałania tym zjawiskom oraz omawialiśmy sposoby wzmocnienia ekosystemu nadzoru i odpowiedzialności, ochrony przestrzeni obywatelskiej na rzecz skutecznego korzystania z praw podstawowych oraz utrzymania zasady, że rządzący są podporządkowani prawu. Uznając, że ten ekosystem odpowiedzialności stanowi kluczowy element praworządności, ogłaszamy przyjęcie Warszawskich Zasad na rzecz Praworządności 2025.

- **Potwierdzając, że praworządność jest uniwersalną i fundamentalną zasadą**, obejmującą trwały system prawa, instytucji, norm i społecznych zobowiązań zapewniających rozliczalność, sprawiedliwe prawo, otwarte rządy oraz dostępny i bezstronny wymiar sprawiedliwości;
- **Uznając, że praworządność jest filarem społeczności kierujących się zasadami sprawiedliwości, równości szans, ochrony zdrowia i pokoju** oraz stanowi podstawę zrównoważonego rozwoju, odpowiedzialnych rządów i poszanowania praw człowieka oraz podstawowych wolności;
- **Przypominając, że zasada praworządności została utrwalona w kluczowych aktach międzynarodowego ładu prawnego**, w tym m.in. w Karcie Narodów Zjednoczonych, Międzynarodowej Karcie Praw Człowieka, Statucie Rady Europy, Traktacie o Unii Europejskiej, Międzypaństwowej Karcie Demokratycznej, Akcie Założycielskim Unii Afrykańskiej, Karcie Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej oraz w odpowiednich dokumentach Ligi Państw Arabskich;
- **Uznając, że praworządność jest podstawowym elementem wspierającym postęp i odpowiedzialność w wielu dziedzinach**, takich jak bezpieczeństwo, zdrowie publiczne, ochrona środowiska, rozwój gospodarczy, społeczno-polityczny i ludzki, migracja oraz innowacyjność technologiczna;
- **Podkreślając potrzebę silnej i oddolnej kultury praworządności**, dostosowanej do kontekstu i zakorzenionej w uniwersalnych wartościach, która umożliwia skuteczne wdrażanie i powszechne stosowanie norm prawnych pozwalających na przeciwdziałanie arbitralnemu sprawowaniu władzy. Wymaga to budowania zaufania społecznego do instytucji wymiaru sprawiedliwości, wzmacniania zaangażowania obywatelskiego, zapewnienia równego dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz ochrony niezależności i rzetelności organów nadzoru i odpowiedzialności;

- **Wyrażając głębokie zaniepokojenie trwającym globalnym kryzysem praworządności,** przejawiającym się w stopniowym zaniku mechanizmów równowagi i wzajemnej kontroli władz, ingerencji w niezależność sądownictwa, kurczącej się przestrzeni obywatelskiej, zagrożeniach dla społeczeństwa obywatelskiego, niezależnych mediów i zawodów prawniczych, a także w utrzymujących się barierach w równym dostępie do wymiaru sprawiedliwości;
- **Mając na uwadze szeroki wachlarz dostępnych narzędzi do wzmacniania praworządności i mierzenia postępów w tym zakresie,** w tym międzynarodowe standardy prawne, zalecenia, instrumenty monitorujące, plany działania i wskaźniki Rady Europy, Organizacji Narodów Zjednoczonych, Unii Europejskiej, Banku Światowego, OECD, OBWE, Światowego Forum Ekonomicznego, Partnerstwa na rzecz Otwartego Rządu (OGP) oraz World Justice Project, a także niezależne oceny, wkład społeczeństwa obywatelskiego, środowisk akademickich i zawodów prawniczych, jak również doświadczenia i skuteczne strategie upowszechniania i obrony praworządności w różnych kontekstach;
- **Potwierdzając nasze wspólne zobowiązanie do ciągłego umacniania i wspierania praworządności** jako zasadniczego i nienaruszalnego filaru ładu międzynarodowego, niezależnie od kontekstu krajowego czy klimatu politycznego;
- **Mając na uwadze konstruktywne prezentacje, dyskusje i wymiany doświadczeń podczas niniejszego Forum oraz szeroki konsensus uczestników co do potrzeby rozwijania współpracy** między sektorami i krajami na rzecz wzmacniania praworządności na poziomie lokalnym, krajowym, regionalnym i globalnym;
- **Uznając kluczową rolę współpracy w promowaniu praworządności** oraz znaczenie wykorzystania wzajemnie uzupełniających się mocnych stron i wiedzy rządów, społeczeństwa obywatelskiego, sektora prywatnego i partnerów międzynarodowych, w celu osiągnięcia większych efektów poprzez wspólne wysiłki i działania zbiorowe.

Niniejszym ogłaszamy przyjęcie poniższych Warszawskich Zasad na rzecz Praworządności:

Zasada 1: „*Wzmacnianie instytucjonalnych mechanizmów kontroli i równowagi władzy w celu utrzymania jej podziału, zapewnienia odpowiedniego nadzoru i odpowiedzialności*”

Najnowsze światowe trendy wskazują na niepokojące osłabienie mechanizmów kontroli nad władzą wykonawczą. Zgodnie z Indekssem Praworządności WJP® z 2024 roku w ponad połowie analizowanych państw odnotowano spadek skuteczności mechanizmów ograniczających władzę rządową. Ten regres uwydatnia pilną potrzebę wzmocnienia zabezpieczeń prawnych i instytucjonalnych przeciwko nadużyciom władzy wykonawczej, a także konieczność zwiększenia rzetelności i skuteczności kluczowych instytucji nadzoru, tak aby mogły zapobiegać nadużyciom i odpowiednio na nie reagować.

W odpowiedzi na te wyzwania zobowiązujemy się do:

- Wzmocnienia niezależności, potencjału technicznego oraz zasobów instytucjonalnych organów ustawodawczych, aby mogły one skutecznie sprawować kontrolę nad działaniami władzy wykonawczej, nadzorować wydatki publiczne oraz rozliczać rządy w ramach otwartych, pluralistycznych, partycypacyjnych i opartych na dowodach procesów.

- Ochrony niezależności i rzetelności sądów oraz prokuratur, aby zagwarantować, że posiadają adekwatne kompetencje, autonomię, mechanizmy ochronne oraz niezbędne zasoby do bezstronnego rozstrzygania sporów, egzekwowania prawa oraz ścigania korupcji i nadużyć władzy – bez jakiegokolwiek ingerencji politycznej.
- Zagwarantowania niezależności prawników i przedstawicieli zawodów prawniczych jako fundamentu zasady podziału władzy, dbając o to, by mogli pociągać władze do odpowiedzialności, bronić osób kwestionujących nadużycia władzy oraz chronić przestrzeń prawną, w której funkcjonuje społeczeństwo obywatelskie, uznając że bez takiej niezależności procesy demokratyczne są zagrożone, a ochrona praw staje się niedostateczna.
- Wzmocnienia niezależności funkcjonowania, możliwości technicznych oraz współpracy instytucjonalnej organów nadzorczych — takich jak krajowe instytucje praw człowieka (NHRI), agencje antykorupcyjne, najwyższe organy kontroli i biura rzecznika praw obywatelskich — by monitorowały działania rządu, badały przypadki nadużyć oraz by ich ustalenia prowadziły do działań naprawczych i odpowiedzialności publicznej. Wspierania profesjonalnej, opartej na zasługach służby cywilnej, kierującej się zasadami rzetelności i służby publicznej.

Zasada 2: „Zabezpieczenie pokojowego i zgodnego z prawem przekazywania władzy poprzez powszechne, wolne i uczciwe wybory lub w drodze innych procedur ustanowionych w konstytucji, w pełnej zgodności z krajowymi regulacjami prawnymi”

Pokojowe i zgodne z prawem przekazywanie władzy stanowi fundament stabilności politycznej, legitymacji instytucjonalnej oraz zaufania społecznego. Przejrzyste i wiarygodne procesy przekazywania władzy przeciwdziałają koncentracji władzy oraz wzmacniają odpowiedzialność rządzących dzięki instytucjonalnym mechanizmom. Zagwarantowanie zgodności tych procesów z zasadami konstytucyjnymi pozwala usprawniać mechanizmy kontroli i równowagi oraz wzmacniać praworządność.

W celu realizacji tej zasady zobowiązujemy się do:

- Zapewnienia przejrzystości procesów przekazywania władzy oraz wspierania walki z dezinformacją, manipulacją i rozpowszechnianiem fałszywych informacji, gdyż zjawiska te podważają zaufanie publiczne do instytucji nadzorujących te procesy, zniekształcają debatę publiczną, osłabiają wiarę w praworządność i delegitymizują rolę opozycji politycznej.
- Zagwarantowania legitymacji wyników wyborów poprzez rygorystyczne przestrzeganie zasad konstytucyjnych i kompetencji poszczególnych instytucji, przy jednoczesnym wspieraniu powszechnej akceptacji społecznej dla wyników wyborów, chronieniu i prawa opozycji politycznej do swobodnego i bezpiecznego uczestnictwa w życiu politycznym oraz umożliwiania pokojowego przekazywania władzy.
- Zabezpieczenie procesów przekazywania władzy przed nieuprawnioną ingerencją, zastraszaniem oraz działaniami mającymi na celu podważenie legalnego przekazania władzy poprzez wzmocnienie prawnych mechanizmów ochronnych, zapewnienie wiarygodnego nadzoru sądowego i rzetelnego wymiaru sprawiedliwości w sprawach wyborczych, zagwarantowanie niezależności organów wyborczych i nadzorczych, przeciwdziałanie nieuzasadnionym ograniczeniom praw wyborczych, uczestnictwa w życiu politycznym i prowadzenia działalności opozycyjnej oraz zapewnienie odpowiedzialności za działania antydemokratyczne.

Zasada 3: „Ochrona sfery obywatelskiej poprzez zapewnienie wolności mediów, zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego i rzeczywistego uczestnictwa w życiu publicznym”

Ochrona sfery obywatelskiej – zarówno w wymiarze fizycznym, jak i cyfrowym – jest niezbędna dla odpowiedzialnego sprawowania władzy i ochrony praw człowieka. Społeczeństwo obywatelskie odgrywa zasadniczą rolę w identyfikowaniu zagrożeń dla praworządności, inicjowaniu reform, nadzorowaniu działań władz publicznych i egzekwowaniu ich odpowiedzialności, a także w reprezentowaniu interesów zróżnicowanych i marginalizowanych społeczności. Wymaga to ochrony wolności podstawowych – w tym wolności wypowiedzi, zgromadzeń, zrzeszania się i prawa do składania petycji – jako fundamentu rzeczywistego uczestnictwa i zaangażowania społecznego. Przeciwdziałanie autorytaryzmowi cyfrowemu i dbanie o rzetelność platform cyfrowych to istotne elementy współczesnego zaangażowania obywatelskiego i demokracji cyfrowej.

W celu realizacji tej zasady zobowiązujemy się do:

- Obrony niezależności, bezpieczeństwa i pluralizmu mediów poprzez zapewnienie dziennikarzom ochrony przed cenzurą, nękaniami i aktami przemocy; promowanie przejrzystości w zakresie struktury własnościowej mediów; przeciwdziałanie dezinformacji oraz wspieranie regulacji gwarantujących autonomię redakcyjną i niezależność dziennikarską jako fundament demokratycznej odpowiedzialności;
- Ochrony autonomii i swobody działania społeczeństwa obywatelskiego poprzez sprzeciw wobec przepisów i polityk ograniczających jego działanie, wspieranie sprzyjającego otoczenia prawnego, zapewnienie stabilnego finansowania, przeciwdziałanie stygmatyzującej retoryce, ochronę działaczy społeczeństwa obywatelskiego przed zagrożeniami i aktami przemocy oraz wspieranie konstruktywnego dialogu między społeczeństwem obywatelskim, władzami publicznymi i innymi interesariuszami w celu wzmacniania praworządności i odpowiedzialności;
- Promowania inkluzywnego i rzeczywistego uczestnictwa w życiu publicznym poprzez tworzenie mechanizmów zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego na wszystkich etapach wdrażania reform związanych z praworządnością, ułatwianie współpracy międzyregionalnej i wspieranie rzecznictwa opartego na dowodach poprzez wykorzystanie danych ukierunkowanych na człowieka, aby poprawiać jakość debaty publicznej i zwiększać poziom zaufania społecznego.
- Dalszego rozwoju kompleksowego i skutecznego ekosystemu ochrony obrońców praw człowieka i społeczeństwa obywatelskiego, umożliwiającego monitorowanie sytuacji i dokumentowanie ataków, zapewnienie szybkiej reakcji i odpowiednich środków zaradczych oraz promowanie przepisów i polityk wspierających długofalowe potrzeby w zakresie ochrony, przy zaangażowaniu wszystkich zainteresowanych stron i wsparciu zarówno ze strony sektora publicznego, jak i prywatnego.

Zasada 4: „Ochrona praw człowieka i podstawowych wolności zgodnie z międzynarodowymi standardami”

System prawny nie może skutecznie zapewniać praworządności, jeśli nie chroni praw i wolności osób, które mu podlegają. Tymczasem na całym świecie prawa te są coraz bardziej zagrożone. Indeks Praworządności WJP® 2024 wskazuje, że poziom wolności wypowiedzi, zgromadzeń, zrzeszania się i prywatności obniżył się w niemal dwóch trzecich państw – jest to największy odnotowany spadek w historii badania. Do

pogorszenia stanu ochrony praw człowieka przyczyniają się dyskryminacyjne praktyki migracyjne oraz skoordynowane ataki na marginalizowane i bezbronne jednostki i grupy.

W odpowiedzi na te wyzwania zobowiązujemy się do:

- Wzmocnienia mechanizmów ochrony praw człowieka i wolności podstawowych – w tym wolności wypowiedzi, opinii, zgromadzeń, zrzeszania się i prywatności — dbając o to, by wszelkie ograniczenia były jasno określone w przepisach prawa i zgodne z międzynarodowymi standardami praw człowieka oraz zasadami konstytucyjnymi, takimi jak zasada konieczności, zasada proporcjonalności, zasada niedyskryminacji oraz zasada tymczasowości ograniczeń, zwłaszcza w sytuacjach nadzwyczajnych. Wspierania regulacji prawnych dotyczących przeciwdziałania dyskryminacji oraz mechanizmów ochrony ukierunkowanych na grupy wrażliwe, których prawa są często naruszane w sposób nieproporcjonalny przez wykluczające polityki i retorykę. Zapewnienia skutecznej ochrony praw człowieka poprzez niezależne i bezstronne mechanizmy sądowe i administracyjne, uznając dostęp do sprawiedliwego postępowania i środków odwoławczych za prawo podstawowe, przy zagwarantowaniu skutecznych mechanizmów rozliczalności i egzekwowania prawa w przypadku naruszeń, jednocześnie uznając uzupełniającą rolę krajowych instytucji praw człowieka. Zapewnienia ochrony obrońcom praw człowieka, dziennikarzom, adwokatom, przedstawicielom społeczeństwa obywatelskiego oraz innym działaczom przed nękaniami, zastraszaniem i represjami, przy jednoczesnym promowaniu środowiska sprzyjającego swobodnemu i nieskrępowanemu działaniu społeczeństwa obywatelskiego i instytucji kontrolnych, zgodnie z Deklaracją ONZ w sprawie Obrońców Praw Człowieka oraz innymi odpowiednimi mechanizmami.
- Obrony międzynarodowego porządku prawnego i instytucji praw człowieka przed próbami podważenia ich legitymacji i skuteczności, przy jednoczesnym promowaniu współpracy na rzecz utrzymania powszechności i wzajemnej zależności praw człowieka.

Zasada 5: „Promowanie uczciwości i odpowiedzialności w celu wyeliminowania korupcji zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym”

Korupcja zakłóca wykonywanie władzy publicznej, podważa wymiar sprawiedliwości oraz osłabia zaufanie do instytucji i przedsiębiorstw. Mechanizmy przeciwdziałania korupcji uległy degradacji w trakcie wieloletniego kryzysu praworządności. Niemniej, zgodnie z Indekssem Praworządności WJP® 2024, od 2023 roku większość państw odnotowała postępy w zwalczaniu korupcji. Utrzymanie i pogłębienie tych osiągnięć wymaga skoordynowanych działań międzysektorowych, wspieranych przez niezależny nadzór, transparentne systemy oraz aktywne zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego.

W celu realizacji tej zasady zobowiązujemy się do:

- Wzmocnienia regulacji prawnych pozwalających na przeciwdziałanie korupcji oraz zwiększania zdolności organów ścigania i nadzoru w zakresie wykrywania, badania i sankcjonowania przypadków korupcji, a także odzyskiwania i zwracania środków pochodzących z korupcji, zgodnie z międzynarodowymi standardami.
- Zapewnienia funkcjonalnej i finansowej niezależności oraz odpowiednich możliwości technicznych wewnętrznych i zewnętrznych systemów promujących rzetelność i minimalizujących ryzyko, takich jak inspektorzy generalni, jednostki kontroli wewnętrznej, osoby odpowiedzialne za zwalczanie korupcji czy jednostki audytu wewnętrznego. Systemy te są sprawdzonymi mechanizmami, które pozwalają na

przeciwdziałanie konfliktom interesów i ochronę sygnalistów, skuteczne stosowanie oświadczeń majątkowych oraz rejestrów beneficjentów rzeczywistych, a także na funkcjonowanie transparentnych procedur zamówień publicznych ograniczających faworyzowanie wybranych wykonawców i wzmacniających zasadę odpowiedzialności w sektorze publicznym i prywatnym.

- Promowania otwartości rządów poprzez zapewnienie dostępu do informacji, transparentnych zamówień publicznych i rozliczalności budżetowej w celu zapobiegania korupcji i zwiększania nadzoru ze strony obywateli, mediów i społeczeństwa obywatelskiego. Wspierania społeczeństwa obywatelskiego poprzez edukację obywatelską i inicjatywy na rzecz integralności, jednocześnie wykorzystując dane i technologie do zwiększenia transparentności, usprawnienia kontroli wewnętrznych oraz wspierania polityk opartych na dowodach.
- Wspierania skoordynowanych działań antykorupcyjnych poprzez zaangażowanie rządu, sektora prywatnego oraz społeczeństwa obywatelskiego w inicjatywy zbiorowe, które promują kulturę integralności i wzmacniają zaufanie publiczne dzięki odpowiedniemu dostosowaniu działań do wyzwań i potrzeb beneficjentów. Zacieśniania współpracy międzynarodowej poprzez harmonizację krajowych działań z globalnymi ramami, takimi jak Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji (UNCAC), konwencje antykorupcyjne Rady Europy oraz Antykorupcyjna Konwencja OECD, a także przeciwdziałanie nielegalnym przepływom finansowym poprzez zwiększanie przejrzystości i odpowiedzialności na poziomie międzynarodowym i usprawnianie działań na rzecz odzyskiwania aktywów, aby zapewnić spójną, skuteczną i kompleksową odpowiedź na zjawiska korupcyjne.

Zasada 6: „Promowanie sprawiedliwości ukierunkowanej na człowieka poprzez wzmacnianie niezależnych, otwartych i skutecznych systemów wymiaru sprawiedliwości, które odpowiadają potrzebom jednostek i społeczności”

Sprawiedliwość ukierunkowana na człowieka opiera się na zrozumieniu potrzeb, doświadczeń i praw jednostek i społeczności, a także na wspólnie tworzonych rozwiązaniach, które odpowiadają tym potrzebom. Koncepcja ta stawia człowieka w centrum projektowania, wdrażania i oceny systemu wymiaru sprawiedliwości, dążąc do zapewnienia sprawiedliwych rozstrzygnięć, dostępnych usług i rzeczywistego udziału. Skuteczna sprawiedliwość ukierunkowana na człowieka wymaga kompetentnych, bezstronnych i niezależnych systemów, które zapewniają sprawiedliwe i terminowe rozstrzygnięcia. Takie systemy muszą dysponować adekwatnymi zasobami i pozostawać wrażliwe na potrzeby społeczności, którym służą. Systemy wymiaru sprawiedliwości muszą zapewniać skuteczne środki ochrony prawnej, poszanowanie praw jednostek oraz stosowanie prawa w sposób bezstronny i wolny od wpływu politycznego. Niemniej Indeks Praworządności WJP® z 2024 r. pokazuje, że w wielu krajach dostęp do wymiaru sprawiedliwości pogarsza się, co jest efektem narastających problemów, w tym rosnącej przewlekłości postępowań, coraz większego wpływu władzy wykonawczej, cyfrowych dysproporcji oraz niewystarczających zasobów. Przyjęcie podejścia ukierunkowanego na człowieka jest niezbędne do usunięcia istniejących barier i zagwarantowania powszechnego dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

W celu realizacji tej zasady zobowiązujemy się do:

- Promowania systemów wymiaru sprawiedliwości, które są dostępne, inkluzywne, przyjazne użytkownikom i odpowiadają potrzebom wszystkich osób i społeczności, ze szczególnym uwzględnieniem grup wrażliwych. Usuwania barier na wszystkich etapach dostępu do wymiaru sprawiedliwości poprzez zapewnienie dostępu do informacji prawnej, usług doradztwa prawnego i

efektywnych alternatywnych metod rozstrzygania sporów oferowanych przez podmioty publiczne lub umożliwianych dzięki inicjatywom podmiotów pozarządowych.

- Zapewnienia, by pomoc prawna była uznana za fundamentalne narzędzie gwarantujące dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz ochronę praw człowieka. Rządy powinny na możliwie wczesnym etapie zapewnić dostęp do skutecznych i odpowiednio finansowanych usług pomocy prawnej dla osób jej potrzebujących. Systemy pomocy prawnej powinny być regularnie oceniane i ulepszone, z uwzględnieniem nowych wyzwań i potrzeb. Należy wprowadzić mechanizmy oceny systemów pomocy prawnej, które umożliwią regularną analizę ich efektywności oraz dostosowywanie ich do zmieniających się potrzeb, zgodnie z prawem do sprawiedliwego procesu i skutecznych środków ochrony prawnej.
- Wzmacniania niezależności, bezstronności oraz możliwości funkcjonowania instytucji wymiaru sprawiedliwości w celu zapewnienia sprawiedliwych, terminowych i bezstronnych rozstrzygnięć poprzez ochronę przed ingerencją polityczną, zapewnienie adekwatnych zasobów, podnoszenie kwalifikacji zawodowych oraz promowanie zróżnicowanego składu osób orzekających odzwierciedlającego strukturę społeczności, którym służą.
- Promowania przejrzystości poprzez inicjatywy w zakresie otwartego wymiaru sprawiedliwości oraz publiczny dostęp do orzeczeń sądowych, danych o efektywności i informacji proceduralnych. Zapewnienia odpowiedzialności poprzez ustalenie jasnych standardów efektywności, utworzenie mechanizmów monitorowania i przekazywania informacji zwrotnych oraz umożliwienie niezależnego nadzoru w celu oceny jakości, skuteczności i uczciwości usług wymiaru sprawiedliwości, przy jednoczesnym wyłączeniu decyzji dotyczących karier sędziowskich spod kontroli władzy wykonawczej;
- Promowania wzmocnienia pozycji prawnej obywateli oraz mechanizmów partycypacyjnych umożliwiających im współtworzenie usług wymiaru sprawiedliwości odpowiadających ich potrzebom. Zachęcania do innowacji w funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości poprzez upraszczanie procedur, rozwiązania oparte na danych oraz nowe technologie, przy jednoczesnym zadbanie o to, by ich wykorzystanie było etyczne, transparentne i zgodne z zasadami rzetelnego procesu oraz prawami podstawowymi. Wspierania tworzenia i stosowania wskaźników do pomiaru efektywności i monitorowania postępów, gwarantujących, że systemy wymiaru sprawiedliwości pozostają skuteczne, sprawiedliwe i dostosowane do rzeczywistych potrzeb jednostek oraz społeczności.

Zasada 7: „Ochrona niezależności, uczciwości i bezpieczeństwa prawników i stowarzyszeń zawodowych prawników, zapewnienie im możliwości wykonywania obowiązków bez nękania, represji lub niewłaściwej ingerencji”

Jako strażnicy praworządności i praw podstawowych prawnicy dbają o to, aby każda osoba miała dostęp do niezależnej porady prawnej i skutecznej reprezentacji przed bezstronnymi sądami. Ponadto zawodowe stowarzyszenia prawników, jako organy samoregulujące i niezależne, dbają o przestrzeganie standardów zawodowych i gwarantują niezależność prawników od niewłaściwych nacisków. Gdy zawód prawnika jest zagrożony, a wykonywanie pracy prawniczej utrudniane, powstaje ryzyko naruszenia nie tylko praw jednostki, lecz także całego systemu wymiaru sprawiedliwości, prawa do dobrej administracji oraz dostępu obywateli do sprawiedliwej i niezależnej pomocy prawnej.

W związku z otwarciem do podpisu Konwencji Rady Europy o ochronie zawodu prawnika, zobowiązujemy się do:

- Zapewnienia, aby prawnicy mogli wykonywać swoje obowiązki zawodowe w sposób niezależny, wolny od niewłaściwych nacisków oraz chronienia ich przed nękaniami, groźbami, represjami i wszelką ingerencją ze strony władz publicznych lub podmiotów prywatnych, zgodnie z normami międzynarodowymi i regionalnymi. Przy tym konieczne jest również zagwarantowanie bezpieczeństwa fizycznego i zawodowego prawników.
- Wspierania niezależności i samorządowego charakteru zawodowych organizacji prawniczych, a także umożliwiania im obrony interesów środowiska zawodowego, utrzymywania standardów etycznych, ochrony praw członków oraz udziału w prawidłowym funkcjonowaniu systemu wymiaru sprawiedliwości.
- Zapewniania ochrony praw klientów i wzmacniania praworządności poprzez zagwarantowanie poufności komunikacji z klientami i potencjalnymi klientami, niezakłóconego dostępu do klientów oraz swobody ich reprezentowania bez obawy przed zastraszaniem.
- Ustanowienia uczciwych, bezstronnych i przejrzystych procedur w sprawach dyscyplinarnych i dbania o ochronę praw prawników i niezależność zawodu prawnika.
- Zachęcania rządów do podpisania, ratyfikacji i wdrożenia Konwencji Rady Europy o ochronie zawodu prawnika jako prawnie wiążącego dokumentu służącego zabezpieczeniu niezależności, bezpieczeństwa i uczciwości prawników i ich stowarzyszeń zawodowych. Wspierania skoordynowanych międzynarodowych reakcji na ataki wymierzone w prawników i ich stowarzyszenia zawodowe oraz zapewnienia odpowiedzialności za tego rodzaju naruszenia.

Zasada 8: „Promowanie praworządności jako siły napędowej zrównoważonego rozwoju, ochrony środowiska i innowacji technologicznych”

Praworządność stanowi fundament dla realizacji szerszych celów społecznych, obejmujących zrównoważony rozwój, ochronę środowiska oraz odpowiedzialne innowacje technologiczne. Poprzez zapewnienie pewności prawa, równych i skutecznych mechanizmów jego egzekwowania oraz sprawiedliwego i bezstronnego wymiaru sprawiedliwości praworządność tworzy ramy umożliwiające wyważenie priorytetów gospodarczych, społecznych i środowiskowych.

W celu realizacji tej zasady zobowiązujemy się do:

- Promowania struktur instytucjonalnych, które gwarantują sprawiedliwy dostęp do zasobów, tworzenia transparentnych i sprzyjających ram regulacyjnych, a także wzmacniania mechanizmów rozliczalności wspierających inkluzywny i zrównoważony rozwój gospodarczy.
- Wzmacniania regulacji prawnych i zdolności egzekwowania przepisów dotyczących praw środowiskowych, wspierania skutecznego wdrażania regulacji środowiskowych i zobowiązań klimatycznych oraz przeciwdziałania szkodom środowiskowym, przy jednoczesnym zapewnieniu udziału społeczeństwa i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach środowiskowych, jak również zagwarantowania praw i bezpieczeństwa obrońców środowiska oraz społeczności dotkniętych degradacją środowiska. Zwiększania naszego zaangażowania w stosowanie kluczowych międzynarodowych instrumentów stanowiących podstawę środowiskowej praworządności, takich jak Konwencja z Aarhus, Porozumienie z Escazú, Porozumienie paryskie oraz deklaracja Zgromadzenia Ogólnego ONZ w zakresie uznania prawa człowieka do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska.

- Zapewnienia, by tworzone ramy regulacyjne dotyczące wykorzystywania surowców krytycznych uwzględniały najlepsze praktyki w zakresie sprawiedliwej dystrybucji zasobów, konsultacji społecznych, prawa umów oraz ograniczania ryzyka korupcji.
- Ustanowienia przejrzystych standardów prawnych i mechanizmów nadzoru, gwarantujących zgodność innowacji technologicznych – w tym sztucznej inteligencji – z prawami podstawowymi, prawem do ochrony danych oraz standardami etycznymi. Dążenia do równego dostępu do technologii cyfrowych oraz wzmacniania ładu publicznego poprzez silne regulacje i skuteczną egzekucję prawa. Wspierania przyjęcia Konwencji ramowej Rady Europy o sztucznej inteligencji i prawach człowieka, demokracji i praworządności prawa oraz wdrażania uzupełniających ją standardów międzynarodowych – takich jak Zasady OECD dotyczące sztucznej inteligencji, Rekomendacja UNESCO w sprawie etyki sztucznej inteligencji oraz odpowiednie rezolucje ONZ – w celu zapewnienia ochrony praw człowieka na wszystkich etapach cyklu życia sztucznej inteligencji.

Zasada 9: „Promowanie korzystnego otoczenia biznesowego opartego na praworządności”

Sprawiedliwe, przejrzyste i przewidywalne środowisko biznesowe stanowi fundament wzrostu gospodarczego, innowacyjności, konkurencyjności i postępu społecznego. Silna praworządność buduje zaufanie rynku, przyciąga inwestycje i tworzy równe warunki działania dla firm każdej wielkości, co przekłada się na wzrost ich produktywności i długoterminową konkurencyjność.

W celu realizacji tej zasady zobowiązujemy się do:

- Promowania jasnych, dostępnych, stabilnych i przewidywalnych regulacji prawnych, które ograniczają arbitralność, ułatwiają wypełnianie wymogów regulacyjnych oraz gwarantują bezstronne stosowanie przepisów prawa, a także do podejmowania działań na rzecz upraszczania regulacji, kształtowania środowiska wspierającego innowacje, usprawniania warunków prowadzenia działalności gospodarczej, redukcji nieproporcjonalnych obciążeń dla małych i średnich przedsiębiorstw, a także wzmacniania ochrony i efektywnego egzekwowania praw własności. Dbania o to, by zasady ładu korporacyjnego uwzględniały standardy dotyczące praw człowieka, ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju, co pozwoli na zapewnienie odpowiedzialnych praktyk biznesowych i zgodności z obowiązkami w zakresie praw człowieka, klimatu i środowiska, a dodatkowo przyczyni się do tworzenia trwałej wartości dla społeczności i przyszłych pokoleń.
- Promowania solidnych regulacji prawnych w zakresie przeciwdziałania korupcji, mających na celu zapobieganie łapownictwu, faworyzowaniu i nadużyciom władzy w zakresie działalności gospodarczej i zamówień publicznych – poprzez egzekwowanie stosowania mechanizmów zapobiegania konfliktom interesów, ochronę sygnalistów, zwiększanie przejrzystości relacji między sektorem publicznym i prywatnym oraz zapewnianie odpowiedzialności za praktyki korupcyjne. Kształtowania trwałej kultury zgodności z przepisami i uczciwości biznesowej w sektorze prywatnym poprzez jasne standardy, dobre praktyki ładu korporacyjnego oraz zachęty do etycznego postępowania. Zachęcania do wykorzystywania niezależnych, ukierunkowanych na człowieka danych w systemach oceny ryzyka i zgodności z przepisami, w celu identyfikacji luk prawnych, ryzyka korupcji i nierównego stosowania regulacji.
- Wspierania współpracy wielu interesariuszy w ramach kolektywnych działań antykorupcyjnych w celu podnoszenia standardów uczciwości w danej branży lub na rynku; tworzenia standardów samoregulacyjnych dla konkretnych sektorów; przyczyniania się do rozwiązywania problemów systemowych związanych z łapownictwem i korupcją w działalności gospodarczej.

- Zapewnianie przedsiębiorstwom terminowego, przystępnego i ukierunkowanego na człowieka dostępu do wymiaru sprawiedliwości dzięki niezależnym sądom oraz alternatywnym mechanizmom rozwiązywania sporów, które skutecznie odpowiadają potrzebom biznesu oraz pozwalają na efektywnie rozstrzyganie konfliktów i ochronę praw gospodarczych.

Zasada 10: „Wspieranie współpracy, partnerstw i działań zbiorowych na rzecz praworządności”

Umacnianie praworządności wymaga skoordynowanych i wspólnych wysiłków wszystkich grup społecznych. Żaden pojedynczy podmiot nie jest w stanie samodzielnie sprostać obecnym złożonym wyzwaniom związanym z łańcem administracyjno-regulacyjnym. Skuteczne umacnianie praworządności wymaga wykorzystania uzupełniających się mocnych stron, wiedzy, zasobów i potencjału rządów, społeczeństwa obywatelskiego, sektora prywatnego, środowiska akademickiego, stowarzyszeń zawodowych oraz organizacji międzynarodowych.

W celu realizacji tej zasady zobowiązujemy się do:

- Wspierania skoordynowanych działań poprzez wykorzystanie uzupełniających się potencjałów rządów, społeczeństwa obywatelskiego, sektora prywatnego, środowisk akademickich oraz organizacji międzynarodowych, aby działać na rzecz praworządności poprzez wspólne wysiłki i wywieranie wpływu.
- Zachęcania do otwartego dialogu, wzajemnego uczenia się oraz wymiany pomysłów, danych i najlepszych praktyk pomiędzy sektorami i krajami w celu lepszego rozwiązywania problemów, wspierania innowacji i dbania o to, by inicjatywy dotyczące praworządności uwzględniały różne punkty widzenia.
- Wspierania tworzenia sojuszy i międzysektorowych partnerstw mających na celu mobilizację zasobów, łączenie potencjałów i wiedzy eksperckiej, koordynację działań rzeczniczych oraz zapewnienie skuteczniejszych i trwalszych rezultatów w zakresie praworządności na szczeblu lokalnym, krajowym i globalnym.